

Szegény Európa!

Bántják, pedig ezt az amúgy is sokat szenvedett gazdag kultúrájú kontinenst a XX. században kiváltképpen sok megrázkódtatás érte. Sorsát sokan, sokféleképpen elemezték: imádták és vádolták is. *Márai* szerint, ahogy azt a II. világháború után lejegyezte (visszaulva az ógörög mitológia királylánya, Európé történetére – a szerk.) „elrabolták”, amin ő a kultúrájának elorzását értette. Mások szerint viszont elárulták, s az árulás vádja a politikusokra, értelmiségiekre hárul.

A XXI. század elején nagy szükség van az elmúlt század értelmezésére. A sok előítéletes munka után egyszer csak megakad a szemünk egy szikár címen: *A század*. A szerző Alain Badiou, a párizsi École Normale Supérieure tanára, filozófus, dramaturg, regényíró. Az egyszerű cím, a szerző sokoldalúsága, s a témakör, a filozófia is vonzó. A könyv a Typotex Kiadó „Radikális gondolkodók” sorozatában jelent meg, felelős szerkesztője Angyalosi Gergely.

Badiou jelzi, hogy nem védőbeszédet akar mondani, mert a „vádolt egyedül is meg tudja védeni magát”. Annak ered nyomába, hogy ez az elátkozott XX. század, „mit mondott arról, micsoda ő”. Nem tesz tehát mást, mint megnyitja „a század dossziéját, de nem a bölcs bírak ítélete alapján, akiknek önmagunkat tartjuk, hanem a század önmeghatározása szerint”. A mű alapanyagát az 1998-tól 2001-ig az említett felsőoktatási intézményben tartott kurzusok feldolgozása jelenti, azaz friss, nem „kispekulált”, hanem kimerült munkával nézünk szembe. Az érintett témák, szereplők gazdagsága mellett leginkább a munka módszerére kívánjuk felhívni a figyelmet. Alain Badiou egy egyszerű kérdést tesz fel: Mit jelent egy század? Aztán keresni kezdi a gondolkodás tárgyát. Kétségei vannak, hát tovább kérdez, mert izgatja, hogy ha sikerül összerakni a századot, ha sikerül létrehozni a gondolkodás tárgyát, az megfelel-e egy különös akaratnak. A továbbiakban szempontokat állít föl, s először a történelem felől közelít. Itt kétségei vannak, mert a történelem egyrészt „minden politika szilárd tartópillére”, másrészt számolni kell az „emlékezettel”, mely nyomán odajutunk, hogy a XX. század apokaliptikus, rémisztő események színtere, tehát bűnös. A szerző ezután szemügyre veszi a kapitalizmus és a világpiac viszonyát. Eljut a gazdaság diadalához, a tőke értelméhez, „amely megspórolja nekünk a gondolkodás ésszerűtlen szenvedélyeit is”. Badiou fenntartja magának a jogot, hogy az ítékezés eszközeit maga szolgáltatja. Az ismeretigazságok logikája alapján azt akarja megragadni, mire vonatkoznak ezek, vagyis azt a „tényleges működést, amely a valóság adott részének a tagadásán munkálkodik”. Nem „objektív adatként” kíván íté-

kezni felettük, inkább azt járja körül, „hogyan tették szubjektívvé” ezeket. Így jut el a problémákhoz.

A megválaszolóhoz, megoldáshoz hatalmas időszakot kell átfognia (1890-tól kezdi az elemzést), „sokarcú kreativitást” kell kezelnie. A vizsgálódás területét már az induláskor szélesre nyitja: irodalom (*Mallarmé*), matematika (*Einstein*), fizika (*Poincaré*), pszichoanalitika (*Freud*), atonális zene (*Schönberg*), a modern politika (*Lenin*). Ezen a nyomvonalon haladva bővíti a kört, más műveltségi területeket is bekapcsolva, mint a filmművészet, a képzőművészet, a nyelvfilozófia, a színház... Nem „általában” vizsgálja a művek hatását és kölcsönhatását, hanem aprólékos elemzésnek vet alá egy-egy korszakos művet, hogy – a diakronika és szinkronia jegyében, más produktumokkal összevetve – értelmezni tudja a „műkörnyéket” is. Csak néhány példa: *A század* (Mandelstam), *L'Amour fou* (André Breton), *Par où la terre* (Yves Bonnefoy), „...költőien lakozik az ember” (Heidegger), Brecht színháza, a személyes sors (a karrier) és a személytelen történelmi fejlemények (a tömeges fellépés) viszonya. Tárgyalja a historicizmus és az esztétikai abszolútum feszültségét, a politikai hatalom és az uralmat megalapozó ideológia (*Pirandello*), az „emberfeletti ember – Isten nélküli ember” (*Nietzsche*, *Sartre*, *Foucault*) és az új világ (de mikor?) kérdéskörét is. Badiou módszerének lényege: keresi azokat a fogódzókat, amelyek mentén ki lehet tapintani, milyen utakon és módon viszonyul önmagához a vizsgált évszázad. Széles térben gondolkodhatunk. A művek sokaságában való tájékozódást névmutató és lábjegyzetek segítik, a magyar megjelenések adataival kiegészítve.

A színes, gazdag mű élvezetes olvasmány – köszönhetően a fordítónak, Mihancsik Zsófiának is. Kultúráközvetítői vállalkozásáról – melyet volt már alkalmunk megtapasztalni Fernand Braudel (Franciaország identitása) hatalmas anyagának magyarra ültetése kapcsán is – nagy tisztelettel szólhatunk.

A XXI. század elkezdődött. A benne részt vevő egyes embernek illik tisztáznia a saját maga számára, hogy milyen volt az előző század, amely már „lezajlott”, mivel az elkövetkezendő idő sem ígér „könnyű álmot”. Ez a könyv, noha filozófiai feladatról szól, nem kimódolt eszmefuttatásokkal traktál. A könyv a „bennünket ostromló animális humanizmus, mint formalizált embertelenség ellen” emel szót, s abban a reményben dolgoztatja meg az olvasót, hogy az a saját jogon szerzett ítéletekkel inkább eligazodik majd, s talán az egyetemes jelentőségű magyar szemlélyiségeket is sikerül beemelnie a „diszjunktív szintézisbe”.

Sz. Tóth Gyula